

CAPUT II.

DE SENSATIONE ATQUE

OPERATIONIBUS COGNOSCITIVIS ANIMALIUM.

Post operationes vitæ vegetativæ, quæ communes sunt animalibus cum plantis, gradum facimus ad eas, quæ propriæ sunt prioribus, pertinentque ad vitam sensitivam. Novus iste vitæ gradus ita se habet respectu vitæ vegetativæ, ut hæc quidem sine illo possit esse, illa vero hanc necessario supponat, quemadmodum et experientia vel inductio, et ratio demonstrat: inductio quidem et experientia, quia nusquam reperiuntur animalia, quin vegetent; ratio, autem, quia videmus multa animantia vel corpora sensitiva de novo existere, nullum vero corpus vivens aut sensitivum de novo esse incipere potest naturaliter nisi per generationem ab alio ejusdem speciei vivente. Atqui generatio est operatio ad vitam vegetativam pertinens. Ergo animalia vel entia sensitiva, vita quoque vegetativa prædita sint, oportet. Functiones vitæ sensitivæ communi vocabulo vitæ vel functionum *relationis* nominant recentiores Physiologi, quia nempe illarum ope animal communicat, et commercium ac *relationem* instituit cum aliis rebus; triplicis generis sunt, cognitiones, sive sensitivæ sive intellectivæ, appetitus et motus localis. Animal enim cognoscens objecta externa, eaque vel prout convenientia vel prout mala sibi apprehendens, appetitu prosequitur, vel aversatur, ac tandem motu locali vel petit, vel fugit: sicque triplici omnino genere operationum sese communicat cum rebus externis. Quamobrem appetendi facultas est naturale complementum et corollarium, ut ita dicam, facultatis sentiendi cognoscendique, et potentia loco-motiva, duorum priorum. A primo ergo triplicis hujus facultatis et functionum ordine exorsi, ante omnia investigabimus, num reapse animalibus competant operationes sensitivæ et cognoscitivæ.

Vitæ sensitivæ
necessario
vegetativam
subaudi.

Functiones
vitæ
sensitivæ cum
functionibus
relationis
vicitantur

ARTICULUS I.

Utrum bruta animantia sint mera
automata, an vero facultate sentiendi
cognoscendique potiantur.

185. Duo errorum genera opposita video circa brutorum naturam et operationes ex eodem principio nata. Ex eo nempe quod sensationem et animam sensitivam intellectionemque et animam intellectivam vel confuderint, vel inseparabiliter connexas autumaverint; alii ne brutis intellectum largirentur, sensum quoque denegarunt, alii e converso cum denegare non possent sensum, intellectum etiam asseruerunt. Gomez Pereira, medicus Metimnensis (Medina del Campo) in Hispania, videtur primus apparatu scientifico eam assertionem probandam sibi assumpsisse, quod bruta sensu et cognitione careant, in libro quem de patris ac matris suæ nomine inscripsit *Antoniana Margarita*, ac typis edidit anno 1554 (1). Cum enim arbitretur Pereira, non posse brutis asseri sensationes, quin etiam assererentur intellectiones, conscientiam, ratiocinium, ac proinde animam rationalem et spiritualem, ne belluis hujusmodi præstantissimam animam atque operationes largiretur, sensum etiam atque animam sensitivam ereptam voluit. Quoniam autem videmus bruta moveri; exclusa sensatione, quaerenda fuit causa motuum hujuscemodi, eamque Gomez Pereira invenit: 1.º in quibusdam qualitativis vel imaginibus aut speciebus, quas objecta immittunt in organa, quibus receptis animal ad opus vel motum determinatur. 2.º In phantasmatibus rerum olim habitis et memoria retentis: hoc pacto canes quaerunt absentem dominum. 3.º In habitu et consuetudine acquisita ac disciplina, cujus capaces existimavit Pereira belluas. 4.º Demum

Duplex error ex
eodem
falso principio
cautus.

Opinio statuens
bruta
animantia esse
mera
automata,
omni cognitio-
ne carentia.

Gomez Pereira,

(1) *Antoniana Margarita, opus nempe Physicis, Medicis et Theologicis non minus utile, quam necessarium per Cometium Pereiram, Medicum Metimnæ Duelli, quæ Hispanorum lingua Medina del Campo appellatur, nunc primum editum. Anno 1554, decima quarta die mensis Augusti.*

in instinctu. In qua explicatione vides illico manifestam pugnam et contradictionem: si enim memoria gaudent bruta, in eaque olim habita phantasmata servant; si capacia sunt habituum ac disciplinæ, quo pacto fieri potest, ut nihil sentiant, cognoscantve, sed sint meræ machinæ? Nisi forte interpretemur, ita hæc statuisset Gomezium, ut voluerit species et imagines ab objectis immissas, et phantasmata in memoria asservata, vocemque et undas sonoras, organum auris percutientes, mechanice dumtaxat agere, atque ad motum impellere, quemadmodum colligi videtur ex ejus loquendi modo (1). Doctrina hæc illico impugnari cepit in Hispania, eademque Franciscus Vallesius absurditatis et insanæ inurere nota non dubitavit (2), et procul dubio tacito nomine significavit, ac repulit Doctor Eximius, docens illam *intolerabilem et grande paradoxum, Scripturæ repugnans* (3).

Cartesius.

Hanc opinionem ex Gomezio haustam propugnavit postea, celebrioremque reddidit Cartesius in suo tractatu *de Methodo*, Cartesium vero multi alli sunt secuti. Qui omnes cum suo magistro ac duce volunt, bruta animantia omni prorsus carere cognitione, sed esse meras machinas vel *automata*, instrumenta videlicet ita affabre a Deo constructa, ut nulla apparente causa moveantur, sed sponte moveri videantur, sicut v. g. horologia. Non quidem vitam et animam et sensum, saltem verbo tenus, belluis eripere Cartesiani (4), sed eam solum vitam concesserunt, quæ *in calore cordis* sita est; eumque sensum, qui mera est affectio quædam materialis organorum, vel motus spirituum animalium, qui ad impressionem externorum objectorum in organis receptam, ad musculos delati motum gignant membrorum. Sensum tamen, qui veram cognitionem notitiæ objecti contineat nullum agnoscunt Cartesiani; sicut nec nomine *animæ* aliud præter *animales*, quos vocant *spiritus*, vel tenuissimas sanguinis particulas volunt intelligere, vocibus interea abutentes ad decipiendos

Quid notissime,
vita,
sonoras et
animæ
intelligunt
cartesiani.

(1) Vide apud Marcellinum Menendez Pelayo, qui fuit de his in opere, *La Ciencia española*, pag. 313 seqq. Madrid, 1870.

(2) In sua *Sacra Philosophia*, pag. 417.

(3) Suarez, lib. 1 de *Anim.*, cap. 5, num. 3.

(4) Vide Cartesium in responsione ad *Sextas objectiones*.

incautos (1). Causam itaque motuum reponit Cartesius, in *spiritibus animalibus* æqui sunt, inquit Le Grand, iisdem ferme magistri sui verbis utens, tenuissimæ sanguinis particulae, quæ instar venti subtilissimi aut potius flammæ purissimæ, continuo magna copia in cerebrum ascendunt, ejusque cavitates ingrediuntur, et inde per nervos in musculos penetrant, et omnibus membris motum largiuntur. Non enim aliam causam effingere opus est, quæ efficiat, ut partes sanguinis, quæ eo quod sint magis cæteris subtiles, et penetrantiores, aptissimæ sunt ad istos spiritus componendos, versus *cerebrum* potius, quam aliam corporis partem pergant, nisi quod omnis sanguis, qui e corde egreditur, recta linea in illum locum cursum suum dirigat. Cum vero in cerebrum non satis sit loci, ad eas omnes complectendas, et meatus, per quos subire debent, valde angusti sint, fit ut subtiliores dumtaxat pertranseant, dum debiliores et minus agitate per omnes

(1) Je pense pour abrégé les autres raisons qui ôtent la pensée aux bêtes. Il faut pourtant remarquer que je parle de la pensée, non de la vie, ou du sentiment; car je n'ôte la vie à aucun animal, ne la faisant consister que dans la seule chaleur du cœur. Je ne leur refuse pas même le sentiment autant qu'il dépend des organes du corps. Ainsi mon opinion n'est pas si cruelle aux animaux qu'elle est favorable aux hommes». Descartes, epist. 67 fin., in édition Parisiensis a L. Aimé Martin anno 1842 facta, epist. 143, pag. 739, col. 1.^a

«Sentiendi autem, inquit cartesianus Le Grand, et movendi facultas (quæ apud nonnullos animæ sensitivæ nomine venit in animalibus) in debita partium, videlicet nervorum, musculorum, spirituum, fibrarum, artuum, aliorumque organorum dispositione consistit. Quorum ministerio animalia, a rebus tum externis, tum internis, diversimodè afficiuntur, et tota ab uno loco in alium locum transferuntur. Sunt enim animalia (si homo excipiat) veluti quædam *horologia*, aut alia *automata*, hoc est machinæ, quæ vi quadam, veluti sua sponte, sunt præditæ, dum bene dispositæ sunt, et in se motuum principium corporale habent, quorum gratiâ elaboratæ sunt, cum omnibus, quæ ad earum actionem sunt requisita. Quia omnia, quæ in animalibus fiunt, (homine secluso) solum corpus pro causa agnoscunt, nec ulla in eis anima sensitiva fingenda, quam quæ corporeorum organorum affectione absolvitur, nec ulla alia anima, quam spiritus, seu subtiliores sanguinis partes, istius generis vitæ, et sensuum exercitiis idoneæ». Antonii Le Grand, *Institutio Philosophiæ*, etc., part. 7.^a, art. 17, num. 3, pag. 390. Genève, 1694. Et vide omnino, Lossada, de *Animæ*, disp. 5, cap. 2, num. 29-32.

corporis partes diffunduntur. Hinc videmus multorum Animalium capita, ut primum a corporibus sejuncta sunt, adhuc moveri, oculos circumgyrare, terram morsu appetere, etiamsi non sint amplius animata» (1). Horum ope spiritum animalium, accedente organorum membrorumque peculiari conformatione, atque ab externis objectis proveniente excitamento, phaenomena omnia, quae in brutis cognitionem requirere videntur, sufficienter explicantur; objecta enim diversimode pulsant organa, impressio vero hujusmodi cerebro per nervos communicata, spiritus animales ibi asservatos determinare potest, ut in musculos ope nervorum delati, varios gignant mere mechanice motus membrorum, externorum objectorum actioni ad amussim respondentes, eodem pacto, ac ad praesentiam similium objectorum similes eduntur motus ex cognitione finis imperioque voluntatis. Tam artificiose namque divina arte fabricatum est corpus animalis, ut motus hujus apprime consentiant externorum objectorum adjunctis, quasi non mechanice, sed cum imperio, cognitionem consequente, cierentur (2). «Nos itaque jubent cogitare structuram brutorum instar horologii rotati, quod absque alia forma, quam artificicio ac debita dispositione partium, suos efficit motus, notat horas, ac sonos edit, vel instar organi pneumatici, quod pressis manu palmulis, et aere per varias fistulas subeunte, tam multiplici, tamque musico resonat concentu» (3). Unde bruta licet videantur nobis sentire, dolere, appetere, etc., re tamen vera nec dolent, nec sentiunt, nec appetunt magis, quam horologium aut quavis alia machina, si laedatur, vel quomodolibet tractetur a circumstantibus corporibus, quia nulla gaudent cognitione boni ullius malive coram propositi, ex cujus amore vel aversione ad motum localem incitentur (4).

(1) Le Grand, *ibid.*, num. 9, pag. 391. Cfr. Cartesius, *Discours de la Methode*, part. 5.^a, pag. 50, edit. Aimé-Martin, Paris, 1842.

(2) Vide Cartes. loc. cit. Cfr. epist. 67 Cartesii vers. fin. (in edit. sup. cit. epist., num. 143, pag. 738); et Le Grand, op. et loc. cit., art. 17, num. 10, et art. 18, num. 5 seqq., pag. 392 et 393.

(3) Lössada, *Cursus philosophici*, tom. 2, *Praeliminaris ad Physicam dissertation*, num. 12.

(4) Cfr. Lössada, *de Anim.*, disp. 1, cap. 4, num. 58.

Cum Cartesianis aliquo modo consentit etiam Antonius Rosmini in eo quod docuit sensationem veri nominis cognitionem non esse. Rosmini enim et ejus assecla, statuentes ad essentiam cognitionis omnino requiri judicium, concedunt quidem sensationem esse *perceptionem* quamdam vel apprehensionem, negant tamen esse veri nominis *cognitionem*.

Antonius
Rosmini.

Quæritur itaque, utrum belluæ facultate cognoscendi atque appetendi præditæ sint, unde se quoque ipsas ex interna et immanenti virtute localiter moveant, an vero sint mera automata mechanice mota, omnique sensatione et appetitione carentia. Nomine autem brutorum animantium intelligimus ea genera viventium, quae vulgo ita appellantur, et generalibus quibusdam lineamentis in præcedenti capite descripta reliquimus.

186. PROPOSITIO 1.^a Absurda est atque stulta sententia, quæ tenet bruta animantia esse mera automata, non polere facultate sentiendi.

Notandum in primis est doctrinam hanc manifeste confirmari ex sacrarum Litterarum Patrumque testimoniis. Ita Isaias: *Cognovit*, inquit, *bos possessorem suum et asinus præsepe domini sui* (1). Et Job: *Quis dedit gallo intelligentiam?* (2). Itemque: *Terram ungula fodit (equus), exultat audacter: in occursum pergit armatis. Contemnit pavorem, nec cedit gladio... Perrens et fremens sorbet terram, nec reputat tubæ sonare clangorem. Ubi audierit buccinam, dicit: Vah! Procul odoratur bellum, exhortationem ducum et ululatum exercitus* (3). Et in novo Testamento: *Huic (pastori) ostiarius aperit, et oves vocem ejus audiunt... oves illum sequuntur, quia sciunt vocem ejus* (4). Et sæpe alias similia leguntur.

Absurda est
sententia negans
brutis
cognitionem.

Neque alia est SS. Patrum doctrina. S. Augustinus suum Adeodatam alloquens: *Bestiæ nempe sentiunt*, inquit, *ac pene omnes quinque illis sensibus vigent, quantum cuique natura tributum est. An tu id negabis?* Respondetque Adeodatus:

(1) *Isaia* cap. 1, vers. 3.

(2) *Job* cap. 38, v. 36.

(3) *Job* cap. 39, v. 21-26. Vide S. Thomam in hunc locum.

(4) *Joann.* cap. 10, v. 3, 4.

Nihil minus (1). Et alibi: *Irrationabilia animantia vivere atque sentire nemo ambigit* (2). Plura loca S. Augustini dabimus in sequenti articulo. Adde S. Basilium (3), S. Ambrosium (4), Gregorium Nazianzenum (5), Theodoretum (6). Et S. Gregorius M.: *Habet, inquit (homo), commune esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum animalibus* (7).

Prob. 1.º Ex communi omnium hominum, et doctorum et indoctorum, sensu, solis exceptis cartesianis. Nostris autem diebus adeo invaluit apud omnes hæc persuasio (8), ut Physiologi rerumque naturalium studiosi viri in oppositum errorem incidant frequentissime, intelligentiam brutis largientes.

Prob. 2.º Ex multiplici argumento analogiæ cum homine, quem profecto novimus sentire. Etenim ubi adsunt α) similia instrumenta, β) similes eorum modus operandi, γ) similesque effectus ac phænomena, simile iudicium ferendum est. Atqui adsunt tria hæc simillima in brutis ac in homine. Sane α) Habent enim bruta animantia organa sentiendi sive externa, quæ patent oculis, sive interna cum cerebro et systemate nerveo, quæ ope anatomes perspicuntur, simillima humanis organis. Ergo similem quoque usum esse hujusmodi organorum credendum est: ac proinde belluæ non sunt mera automata, sed vera gaudent sentiendi facultate. Neque enim aut frustra, aut solum ad ornatum data illis a Deo esse organa existimare licet. β) Bruta non solum organis instructa sunt, verum etiam iisdem utuntur, sicut homines. Nam si sonus ex aliqua parte edatur, aures

(1) S. August., *de quantit. anim.*, cap. 25 fin. Cfr. ibid. cap. 26 et 28.

(2) S. August., *de libero arbitrio*, lib. 1, cap. 29, et alibi sæpe.

(3) *Hexæm.* homil. 7 et 8.

(4) *Hexæm.* lib. 5.

(5) Oration. 34.

(6) *De Provident.* serm. 5.

(7) Homil. 29 in *Evangelia*.

(8) «Il n'est plus aujour'd'hui un savant qui veuille soutenir la vieille théorie Cartésienne». Durand de Gros, *Ontologie et psychologie*, pag. 224, apud cl. ac Rev. P. Coconnier, O. P., *L'âme humaine*, pag. 427. Paris 1890.

versus illam convertunt; eodem pacto nares applicant ad odores percipiendos, et oculos ad videndum. γ) Belluæ præterea eadem indicia præbent sensationis gratæ vel ingratiæ, ac homines. Etenim blanditiis utuntur ad amorem testandum; gemunt, vel fugiunt cum male tractantur, in cibos irruunt; multimodis minantur, stridendo dentibus, fremendo, ungues parando, ad iram videlicet exprimendam exercendamque. Verbo, inest brutis amor, timor, ira, tristitia, gaudium, audacia, testantibus ipsis Sacris Litteris (1). Quid ego memorem instinctum, quo bruta omnia prædita sunt ad procreandam et educandam prolem? Quamobrem vel ipsæ gallinæ timidissimæ rostro petunt accipitrem ad protegendos pullos, et ferocissimæ bestię prolem alunt, foveant, blandique lambunt: nota vero est omnibus et in proverbium abilit canis fidelitas, ferocia leonis, leporis pavor. Atqui omnes hi affectus in homine præviam cognitionem consequuntur; nec intelligi plane potest, quo pacto motus animalium, ex quibus indicia illorum manifeste videntur colligi, non sint reapse effectus cognitionem consequentes, sed motus pure mechanici.

Ad hæc respondent cartesiani motus ejusmodi, ex eo explicari, quod objectorum impressio, per spiritus animales ad cerebrum delata, ubi est origo nervorum, potentiæ locomotivæ inservientium, protinus aperiat eorumdem orificia, unde iidem spiritus per apertos tubulos decurrant ad pedes aliave organa, quorum musculos determinant ad cursum, saltum, alios motus.—Verum si ita se res habet, cur ovis, viso lupo, determinatur ad currendum non quidem versus lupum, sicut canis currit versus leporem, sed in directione contraria, et cur non se dat fugæ incedendo retrorsum

Instantia
Cartesianorum

explos.

(1) Unde de cane Tobię scribitur: *Tunc præcurrit canis, qui simul fuerat in via, et quasi nuntius adveniens, blandimento suæ caudæ gaudebat* (Tobię cap. 11, vers. 9). Et Sapiens (*Sapientie*, cap. 7, v. 17 et 20) laudat Deum, quod dederit sibi horum, quæ sunt, scientiam veram... ut sciret naturas animalium et iras bestiarum. Et cap. 13 v. 10 Ecclesiastici dicitur: *Omne animal diligit simile sibi; sic et omnis homo proximum sibi*. Et apud Job (loc. cit.) equus exultat audacter, etc.

averso gradu, sed prius totum corpus convertit per semicirculum? Cur canis fustibus et blanditiis inclinatur ad varie motus suos ordinandos? Cur canis venaticus ita attrahitur a leporinis corpusculis, ut omnia prima et secunda linea trianguli, quas percurrit lepus, tertiam sæpe arripiat, qua citius faciliusque prædam assequatur? Cur e duobus equis, altero hispano, altero gallo, eundem currum trahentibus, si voce hispana hortetur auriga, consistat primus, altero cursum persequente, et vicissim, si voce gallica utatur; si vero anglicam proferat, uterque equus eodem gradu iter prosequatur? Cur denique apes, formicæ, araneæ, simiæ, etc., tantam motuum operumque varietatem exercent, si solis spiritibus animalibus incitantur, et nulla intus inest cognitio et appetitus boni alicujus, quæ sit ratio sufficiens effectuum illorum, qui per meram animalium spirituum mechanicam actionem nullatenus mente capiuntur? (1).

Prob. 3.º Si belluæ forent automata, omnes eorum motus locales essent mechanici. Atqui absurdum est id asserere. Nam mechanici motus certis ac definitis legibus reguntur. Et primo quidem α) motus mechanicus perdurat, quoadusque vi opposita elidatur; deinde β) lineam rectam, nisi quid obstet, persequitur; γ) quod si lineam rectam deserat, mediam tenet viam ex oppositis ac diversis viribus resultantem. δ) Præterea motus, unico impulsu impressus, continuo velocitatem minuit ob resistantiam mediæ et superficiæ planæ, in qua movetur. ε) Denique motus mechanicus intensitate proportionem servet cum causa motrice, necesse est; ζ) nec diversus esse potest in iisdem vel similibus adjunctis. Atqui contraria omnia cernimus in motibus belluarum. Nam α) passim videmus bruta animantia in medio cursu repente sistere sola voce vel sibilo, vel quia pervenire ad aliquod obstaculum.—**Nec dicas** in eo casu vocem aut sibilum vel obstaculum illud esse causas vim contra facientes.—**Nam** in primis ipsi ex propria experientia novimus nec vocem, nec sibilum nec obstaculum coram objectum, nisi in illud impingamus, ullam vim facere, quo cursus detineatur. Præterea quis sanus credat tali

(1) Vide Lossada, *Physic. Prælimin. dissert.* num. 24.

medio posse machinam magno impetu motam quiescere? Denique fieri bene potest eadem voce vel sibilo equum unum illi assuetum sistere, alium vero equum, qui tum illud prima vice audit, cursum accelerare. β) Secundo passim videmus canes, equos, etc., viæ curvæ flexus persequi, quamvis nihil obstet, vel e via recta divertere. Profecto canis, e fenestra herum si conspicatus fuerit, non se præcipitem dat, ut ad illum accurrat, sed per scalas descendens, ac per januam domo egrediens, hero occurrere properat. Quid autem dicemus de saltibus, gyris, variisque cursibus, quos canis peragit gestiens circum herum suum? Quid de circuitionibus felis murem insectantis? Quid de volatu avium, piscium natatu, etc.? c) Hinc patet tertium; nam experientia testatur bruta animantia, si quid offenderint, quod obstet, ne recta pergant via, vel consistere, vel nullam certam sequi directionem. δ) Neque ulla peculiari lege reguntur vel in diminuenda vel in acceleranda velocitate sive unico sive pluribus incitentur impulsibus. ε) Denique motus animalium proprius nullam servat proportionem cum causa motrice externa: hæc enim vel est mere moralis vel intentionalis, v. g. vox vel clamor vel exhortatio aliqua per sibilum aut signum aliud notum animali, vel generatim objectum aliquod sensibus perceptum, vel vexatio stimulo, aut flagello, fuste, aliove pacto, inflictæ, vel aliud simile, videlicet semper causa quædam, quæ, physice considerata, est evidenter impar illi motui aut effectui obtinendo, quæque vel ab ipsis cartesianis nunquam adhibetur ad similes motus aut effectus in ulla machina obtinendos. ζ) Unde etiam fieri potest, ut una eademque causa in duobus animalibus ejusdem speciei, immo et in eodem individuo in simillimis adjunctis *physicis* diversos motus pariat: sic unus ejusdem hominis conspectus alium canem in fugam convertit, alium gestientem ad se attrahit; eundemque hominem, quem prius forte fugiebat canis, mox beneficiis illius ac blanditiis illectus, præsentem fidelissime comitatur, et absentem sollicitè quærit (1).

(1) Cfr. de hoc argumento P. Josephus Fernandez Cuevas, *Cosmologia*, num. 83, 84.

Prob. 4.º Confirmatur demum propositio ex eo quod bruta sine sentiendi facultate non possent finem suum assequi. Atqui Deus certe non deest in necessariis. Ergo debuit brutis potentiam sentiendi conferre. Major constat, quia belluæ non nutriuntur ex cibis a caelo et solo, cui adherescunt, suppeditant; sed necesse est, ut cibos sibi quærant, eosque naturæ suæ convenientes, quos proinde a noxiis debent secernere, prout reapse faciunt, itemque debent necessitatem, famem et sitim experiri, sicut pariter experiuntur. Hæc autem omnia sensationem et cognitionem requirunt: nec in ulla machina simile quidpiam reperitur.

Addi possunt argumenta in sequenti articulo adducenda.

187. PROPOSITIO 2.^a Sensatio est veri nominis cognitio.

Sensatio est veri
nominis
cognitio.

Probatum est ex sensu communi. In primis enim, si sermo est de voce, ille loquendi modus tenendus est, quem tenent communiter præsertim viri sapientes. Atqui nihil communis inter viros sapientes, quam sensationem cognitionis nomine donare, atque inter ejus genera recensere (1). Deinde si res ipsa consideretur, natura et ratio cognitionis stat in vitali objecti alicujus representatione vel imagine. Atqui sensatio est actus vitalis, et est representatio et imago objecti, ut constat v. g. ex visionis et imaginationis actu. Ergo frustranea est in hanc rem a Rosminianis invecata distinctio inter perceptionem sensationemque, et sensatio non solum perceptio, sed cognitio etiam est, et omnis perceptio rationem aliquam cognitionis habet.

SOLVUNTUR DIFFICULTATES.

188. Objicies 1.º Argumentatio hæc nostra nihil evincit. 1.º quia ex eo petitur, quod effectus similes, nempe

(1) Vide Aristotel. *de generat. animal.*, lib. 1. cap. 20, mox citandum in respons. ad object. 3.um Vide etiam S. Thom., *de Anim.* lib. 3, lect. 1.^a et lect. 7, paragr. b; *de Verit.*, quaest. 2, art. 6; 1 p. quaest. 14, art. 6, ad 1.^{am}; quaest. 85, art. 8 ad 3.^{am}; 1 p., quaest. 85, art. 8, ad 3.^{am}; 1.º dist. 34, quaest. 3, art. 1, ad 4.^{am}, etc., etc.

motus externi et affectus in nobis et in brutis, a similibus debeant procedere causis, nempe a sensatione et cognitione. Atqui nihil vetat, similes effectus a diversissimis procedere causis. Sic in hac ipsa materia omnes motus humani corporis et etiam loquela, quæ modo procedunt ab anima, possent etiam ab angelo procedere, qui si cadaver ingrederetur, posset profecto simillimos edere motus, et loquelam ipsam imitari. 2.º Præterea ut ex organis brutorum legitime inferatur sensatio, supponi debet organa esse apta ad sentiendum: apta autem profecto ad sentiendum non sunt, nisi virtute sentiendi instruuntur. Ergo eatenus ex organis sensationem facultatemve sentiendi concludere licet, quatenus organa virtute hujusmodi prædita supponantur, quod est petere principium. Argumentum itaque istud vitio laborat.

Resp. *neg.* assert. Ad 1.^{am} *neg.* Major. Non enim argumentati sumus in primis solum, ex similitudine effectuum vindicando similes causas, sed ex similitudine tum instrumentorum, tum applicationis eorundem, tum effectuum conclusimus similitudinem virtutis et actionis sensitivæ. Deinde ex sola similitudine effectuum etiam satis colligitur similitudo causæ ac virtutis, si probetur impossibilitas illos attribuendi diversæ causæ; id vero evincit tertia probatio. Exclusa enim causa mere mechanica motuum, quos in animalibus cernimus, motibus hominum simillimos, plane sequitur, eorum causam esse actum aliquem intentionalem, sensationem et appetitionem. Nulla porro est necessitas excludendi indicatam in objectione hypothesin angeli, intra organismum animalium latitantis, quia gratis fingeretur talis hypothesis.

Ad 2.^{am} *dist.* Major. Debet supponi organa esse complete apta ad sentiendum, *neg.*; saltem incomplete apta, nempe simili modo fabricata et conformata, *con.* Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq. Aptæ complete ad sentiendum sunt organa, quatenus virtute sensitiva donantur; id autem necesse non est supponere, ut ex organorum structura inferatur sensatio in animalibus. Incomplete apta sunt eadem organa, quatenus habent debitam organizationem et conformationem physicam ad sensationis actum per virtutem animæ exercendum, et hæc aptitudo organorum, quæ oculis cernitur,

sufficit, ut ex illa argumentando concludatur in animalibus existentia virtutis et actus sentiendi.

Objic. 2.º Argumenta superius proposita vix applicari possunt nisi quibusdam animalibus notioribus. Ergo perperam concluditur generatim, animalia omnia sensu prædita esse.—*Respond. neg. antec.* Quamvis enim indicia sensationis in argumentis allata non omnia æque reluceant in omnibus, at aliqua saltem plane reperiuntur in omnibus illis viventibus, de quibus constat non esse mere vegetalia. Si quando ergo dubium incidat, utrum aliquod vivens ad genus vegetalium vel animantium revocandum sit, melius resolvitur non potest, quam ex eo quod deprehendantur, vel non deprehendantur sensationis indicia.

Objicies 3.º Potuit Deus animantium corpora tam artificiose condere, ut motus hosce, quos peragunt, mere mechanice peragerent. Ergo ita reapse fecisse dicendus est, quia nihil supervacaneum operatur (1). Confirmatur, quia ars est naturæ imitatrix. Atqui ars automata efficit, quæ moventur sine ulla cognitione imperiove appetitus (2). Ergo multo magis id præstare potest natura (3).

Resp. 1.º Indirecte retorquendo argumentum. Potuit Deus sentiendi facultatem brutis ita tribuere, ut motus, quos peragunt, peragerent ex imperio appetitus, bonum præcognitum prosequentis. Ergo eam de facto tribuisse putandum est, quia secus non apparet, quorsum illis tot organa sensationis simillima nostris indiderit.

Resp. 2.º *Trans. antec., et neg. conseq.* cum ejus probatione, cujus falsitas satis superque liquet ex dictis. *Transmissi* autem antecedens, quia necesse non est nunc

(1) Vide apud P. Salvatorem Roselli, *Summ. philos.*, tom. 4, num. 841.

(2) Quo in genere fuit aquila, a Regionontano, ut fertur, constructa, quæ Carolo V Imperatori, Norimbergam venienti, occurrit; et in Justano recessu ad eundem Carolam recreandum aviculas fabrefecit Torres, quæ per conglavia volitarent. Kircherus etiam machinam invenisse dicitur, quæ aquam Tiberi haustam comportaret domum. V. Cuevas, loc. cit. num. 88.

(3) Vide Cartesii epist. 67 (in edit. supr. cit. epist. 143, pag. 738, vers. fin.).

eam item dirimere; quamvis reapse videatur impossibile, quod machina mere mechanice producat motus, qui legibus mechanicis non regantur, ac proinde quod Deus hujusmodi automata cartesiana fabricetur. Nisi velis dicere, quod non repugnet Deum machinas extruere, quarum motus ipsemet regat, et peragat eo modo, quo nunc peraguntur ab animalibus et homine: id enim absolute possibile est, sed miraculosum, ideoque asserti in nullo casu potest, nisi constet positivis et ineluctabilibus argumentis, Deum agere præter ordinem naturalem voluisse (1).

Ad Confirmationem respondeo, dist. Major. Ars naturam imitatur, et etiam illam æquiparat, *neg.*; et eam non æquiparat, *conc. Dist.* etiam Minorem. Ars automata efficit, quæ extrinsecus et mere mechanice moveantur, legibusque mechanicis penitus subjaceant, *conc.*; quæ moveantur ab intrinseco eoque pacto, quo nunc se movere videmus bruta animantia, *neg.* Tum *neg. conseq.*

Objic. 4.º Nequeunt esse motus vitales ii, quorum simillimos belluæ peragunt vita functæ. Atqui belluæ mortuæ simillimos edunt motus iis, quos in vivis observamus. Ergo illi vitales non sunt, sed mere mechanici. Minor probatur exemplis. Quis enim nesciat muscas amputato capite adhuc volare? Ranæ quoque mortuæ ope fluidi galvanici contractis musculis agitant crura, quasi vivæ forent, ac saltare vellent: id ipsum et aliis animalibus contingere potest. Denique caput americanum crocodili post aliquot dies, quibus exsectum fuerat, os aperire visum est quasi ad mordendum, quotiescumque tangebatur (2). Huc revoca motus animalium, quos *reflexos* vocant, et automaticæ edi existimant multi.

(1) Cfr. Roselli, op. cit., num. 851.

(2) «La experiencia, pues, es la siguiente, segun la relacion de algunos ex-Jesuitas misioneros de América, los cuales me han dicho que, queriendo experimentar cuánto tiempo duraba el movimiento en la cabeza de los caimanes ó cocodrilos muertos, hicieron cortar las cabezas á algunos y las cubrieron con hojas verdes de un árbol y habiéndolas tocado tres y cuatro dias despues que habian sido cortadas, al tocarlas abrian la boca para morder, de la misma manera que las abrea los caimanes vivos.» Hervás y Panduro (*El hombre físico*, trat. 3, cap. 5, num. 187), apud P. Joseph. Fernandez Cuevas, op. cit. num. 89, pag. 379.

Respond. *dist.* Major. Si belluæ motus illos eodem modo peragant vivæ, ac mortuæ, *conc.*; secus, *neg.*

Contradist. Minor., et *neg.* conseq. Neque quidquam probant in contrarium exempla. Muscæ namque volantes post caput abscissum, probabilius mortuæ non sunt; anima enim earum, sicut et aliorum insectorum, extensive divisibilis est, quamobrem alia est pars caput informans, et alia corpus, et sic plane intelligitur, quo pacto corpus a capite præcisum pergat adhuc vivere et moveri per aliquod tempus. Reliqua exempla non sunt ad rem, quia motus illi vel sunt mechanici, vel automatici et ex reactione quadam organica profecti, de quibus non nihil dicitur inferius, ubi de motu locali animalium, sicut etiam de motibus reflexis.

Objic. 5.º Si brutis inesset anima, doloris ac voluptatis essent capaces, ac proinde vitam degerent miserissimam sine culpa, cujus sunt prorsus incapaces ex defectu rationis et libertatis. Atqui docente Augustino, *sub Deo justo miser esse quisquam, nisi mereatur, non potest* (1).

Respond. *dist.* Major. Per se, *neg.*; per accidens, *conc.*
Transmitto Minor., et *neg.* conseq. S. Augustinus enim ibi loquitur de homine ac de miseris, quæ culpam in hac vita sequuntur. Bruta vero in hac vita per se ac plerumque suas habent voluptates, suosque explent appetitus. Quod vero sæpe bruta vexentur, et miseris affligantur; per accidens sequitur in intentione divina ex mundani ordinis conservatione. Deus enim hunc præ aliis possibilibus ordinem elegit, in quo vel ex naturalium causarum actione varioque concursu, vel ex hominis voluntate, cujus servitio subjiciuntur, multas debent animalia pati ærumnas, quæ non habent rationem pœnæ, siquidem nec culpæ capacia illa sunt, sed tantum naturalis infortunii. Neque vero id aut generatim inordinatum aut parum Deo conveniens reputes, Deus enim bruta animantia creavit non ad felicitatem, sed ad ostensionem gloriæ suæ, et ad servitium hominis, tamquam partes integrantes totius hujus rerum universitatis. Quidquid ergo ex mundani hujus ordinis, quem optimum esse constat ex

(1) S. August. *Oper. imperfect.* lib. 1, num. 39.

Cosmologia, conservatione accidat animalibus, nullatenus est Deus incusandus.

Objic. 6.º Automata dicuntur, quæ ex impressionibus extrinsecus receptis moventur. Atqui bruta etiam in nostra sententia ex hujusmodi impressionibus moventur. Nam etiam secundum nos, qui sensum brutis tribuimus, externa objecta immittere debent impressionem in organa, quæ impressio mox sensationem gignit, et media sensatione appetitum excitat, ex cujus tandem imperio localis motus a musculis exercetur. Ergo si res bene perpenditur, in nostra sententia primum motus principium impressioni ab objectis provenienti debetur.

Resp. *dist.* Major. Automata dicuntur, quæ ex impressionibus extrinsecus receptis moventur tamquam ex adæquata et proxima impulsus causa mere physice vel mechanicæ agente, *conc.*, tamquam ex inadæquata et remotiori causa excitamenti, unde nova quædam virtus ad agendum applicetur, *neg.*

Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq. Longe diverso modo moventur extrinsecus automata et entia sensitiva. In illis tota virtus adæquate motiva debetur impulsui extrinsecus recepto. At in entibus sensitivis objecta externa solam speciem sensibilem imprimunt organis, quæ impressio si secundum se physice ac mechanicæ spectetur, quaquaversus diffunditur in omnia corpora circumstantia, quin possit ullum in eis motum gignere; in organis vero propriis propter peculiarem eorumdem conformationem virtutemque animi inhærentem in causa est, ut sensatio sequatur eo modo, quo alibi declarabitur. Sensatio vero cum sit cognitio quædam, bonum aliquod vel malum repræsentat, quod appetitum allicit, vel retrahit; et sic appetitus ex boni propositi cupiditate vel mali aversione energiam vel virtutem loco motivam excitare potest ad consentaneos peragendos motus. Quare motus hujusmodi nullatenus adscribendi sunt impressioni physice vel mechanicæ objecti externi adæquate et proxime, immo neque tamquam veræ causæ efficienti, sed tantum tamquam conditioni necessariæ, ut propria virtus et causa eorumdem effectrix ad opus applicetur.

Objic. 7.º Non minora sunt in brutis intelligentiæ rationationisque indicia, quam sensus. Atqui rationem atque

intellectum ne nos quidem ipsi belluis asserimus. Ergo nec sensum debemus asserere. Major probari posset ex iis argumentis, unde multi evincere conantur belluarum intelligentiam, quæ quia inferius fuse tractanda sunt, nunc omitantur.

Respond. neg. Major. Indicia enim signaque sensibilitatis in brutis manifestissima sunt atque ineluctabilia, ut vidimus; ea vero, quæ ad intellectum rationemque probandam brutorum adducuntur, rem non evincere patebit suo loco.

Objic. 8.º Omnis anima cognoscitiva melius novit, quæ intra se habet, quam quæ extra ipsam reperiuntur. Ergo si belluis insit facultas et anima sensitiva, poterunt etiam seipsas cognoscere. Atqui nulla certe suppetunt in brutis indicia talis cognitionis.

Respond. 1.º Si objectio valeret, simili modo probaret hominem carere anima cognoscitiva: neque enim humana anima cognoscit seipsam, quamvis sibi physice presentissimam, tam bene, quam alia objecta extra se posita. Quod ergo anima nostra melius alia, quam seipsam, noverit, aperte demonstrat, objectionem hanc vi probandi carere.

Resp. 2.º dist. antec.: nisi aliunde impediatur ex defectu vel status, vel proportionis ac virtutis, *trans.*; si impediatur, *neg.*; et *neg.*, conseq. Anima quidem rationalis potest seipsam immediate cognoscere, ac porro cognoscet in altera vita, verum in hujus statu vitæ solum se cognoscit *quoad an est*, at *quoad quid est*, non se cognoscit nisi discursive ac per alienas species, cum tamen alia multa extra se posita cognoscat conceptibus propriis et per proprias species. Idque non ex defectu virtutis, sed videtur accidere propter unionis statum cum materia, ut alibi dicitur. Anima vero brutorum non se cognoscit ex defectu virtutis et proportionis in ordine ad intellectionem; cum enim sit materialis, nequit in seipsam reflectere.

Objic. 9.º Si brutis inesset sensus et cognitio, posset intelligi ac declarari, quomodo eorum cognitio fiat, et quomodo ex cognitione sequatur appetitio et localis motus. Atqui nihil horum intelligi declararive potest. Ergo satius est omnem animalibus cognitionem denegare.—**Resp. trans.**

Major, quamvis non semper nobis innotescat, *quo pacto* sint res, quarum existentia evidenter demonstratur. Deinde *neg.* Minor. Modus vero, quo brutorum cognitio peragitur, et ex cognitione appetitio, ex appetitione sequatur localis motus, similis illi est, quo hæc eadem in homine contingunt; ac proinde alibi commodius pleniusque tractandus, nunc relinquatur.

Objic. 10.º Sacræ Litteræ sic diserte pronuntiant: *Anima carnis in sanguine est* (1). Et alibi: *Carnem cum sanguine non comedetis*, vel ex hebraico: *Modo ne carnem in anima ejus, quæ est sanguis ejus, comedatis* (2). Et alibi: *Ne sanguinem comedas; sanguis enim eorum* (animantium) *pro anima est* (3). «Ex quibus evidenter concluditur, inquit Le Grand, animalium vitam in sanguinis et spirituum vitalium affluxu ad cerebrum et reliquas partes consistere, ac proinde nullam aliam in brutis animantibus suorum motuum causam fingi posse præter spirituum influxum et organorum dispositionem» (4). Unde etiam ipsemet Aristoteles (5) *vim cogitandi et reminiscendi soli homini tribuit*; et alibi (6) comparat animalia cum automatis; ac demum alibi (7) scribit, animalia non a seipsis moveri, se ab extrinseco.

Respond. neg. conseq. Catholici enim Doctores communissime vim verborum sacrorum ita interpretantur, ut anima esse sanguis non identice, sed metonymice dicatur, quia nempe anima vel causatur, sustentatur, et significatur per sanguinem; siquidem hic vitam alit nutriendo organismum, et sic etiam est in causa, cur anima pergat corpus informare. *Sic dictum est*, inquit Magnus Augustinus: *Anima omnis carnis sanguis est, quomodo dictum erat: Petra erat Christus; non quia hoc erat, sed quia hinc significabatur. Non autem frustra lex animam voluit significari*

(1) *Levit.*, cap. 17, vers. 11, 14.

(2) *Genes.*, cap. 9, vers. 4.

(3) *Denteron.*, cap. 12, vers. 23.

(4) *Op. et loc. cit.*, art. 18, num. 6.

(5) *Histor. animal.*, lib. 1, cap. 1, fin.

(6) *De generat. animalium*, lib. 2, cap. 11, et de motu animal. circa medium.

(7) *Physicor.*, lib. 8, text. 20.

per sanguinem, rem scilicet invisibilem, per rem visibilem, quia sanguis per venas omnes ab ipso corde diffusus, in nostro corpore plus cæteris humoribus principiat: illa ut ubicumque fuerit vulnus inflictum, non humor alius, sed ipse procedat. Illa quoque anima, quia omnibus, quibus constamus invisibiliter, prævalet, illo melius significatur, quod omnibus, quibus constamus visibiliter, prævalet (1).

Cæterum doctrina confundens animam cum sanguine vetustissima est: illam dudum Critias invexerat, et Aristoteles exposuit (2).

De Aristotele nullus est ambigendi locus. Audi ipsum: *Animalis munus est non solum generare, quod commune omnium viventium est, sed etiam cognitionis alicujus particeps unumquodque est, aliud majoris, aliud minoris, aliud minima; sensum enim habent, sensus autem cognitio quædam est* (3). Et in ipso loco, in quo vim cogitandi et reminiscentiæ soli homini concedit, diserte scribit memoriæ atque disciplinæ quamplures animantes esse participes. Cæterum ideo negat brutis cognitionem, quia cogitatio ex mente veterum importat cognitionem plurimum rerum inter se colativam: unde etiam facultatem cogitativam vocarunt rationem particularem, et ideo hominis propriam dixere, cujus loco animalibus assererebant animalitatem, ut in sequenti articulo videbimus (4). Ob similem rationem, quamvis memoriæ tribuerent belluis, at reminiscentiæ denegaverunt; quia ipsum reminisci est ut syllogismus quidam: quod enim prius aut vidit, aut audivit, aut aliquid hujusmodi passus fuit, syllogizat reminiscens (5). Quod vero Aristoteles animalia comparaverit automatis, nihil est: id enim facere potuit ad facultatem locomotivam ex eorum similitudine melius declarandam, quemadmodum et alias fecit (6).

(1) S. August., *Contr. adversarium Legis*, lib. 2, cap. 6. Cfr. Lossada, *de Anim.*, disp. 1, cap. 4, num. 80.

(2) Vide Aristot., *de Anim.*, lib. 1, cap. 2, text. 32; S. Thomam, *ibid.* lect. 5, paragr. 1.

(3) Aristot., *de generat. animal.* lib. 1, cap. 20.

(4) Leg. S. Thom., 1 p., quæst. 78, art. 4.

(5) Aristot., *de memoria et reminiscentiâ*, cap. 4. Vide S. Thomam super hoc Philosophi opusculo. lect. 8 et 1 p., quæst. 78, art. 4.

(6) Vide *de Anim.*, lib. 2, cap. 1; et S. Thomam, *ibid.* lect. 2.

Denique non amplius probat locus postremo objectus ex Philosopho: non enim intendit excludere a brutis omnem motum ab intrinseco, immo vero diserte docet ibidem, quod animal se ipsum moveat secundum locum, secundum quem motum, ex communi Scholasticorum doctrina, seipsum movet animal per apprehensionem et appetitum. Tantum ergo vult Aristoteles, non omnem motum animalium esse ab intrinseco, nec ipsos motus immanentes totaliter et adæquate proficisci ab eorum interna activitate; nam motus localis animalium sequitur ex appetitu imperio, appetitus vero sequitur præviam apprehensionem objecti, apprehensio autem requirit speciem impressam ex objectorum actione in organum. Et hoc pacto licet in animali verissime sint motus immanentes, et non tantum mechanici, verissimum simul est, quosdam motus, etiam illos, qui mechanici non sunt, sed vitales et immanentes, puta sensationem et apprehensionem, in aliquo vero sensu, inadæquate nempe et inchoative, ab extrinseco esse (1). Et hoc pacto valere docuimus in *Cosmologia* etiam in actibus vitalibus principium illud: *Omne quod movetur, ab alio movetur*. Cæterum si quid contra nos probaret Aristotelis testimonium, non minus urgeri posset contra hominem, quam contra belluas, nam ibi sermo pariter est de animali intellectivo, cujus certe nomine Stagirita solum hominem significatum voluit (2).

Objic. 11. Adversus alteram propositionem sic argui posset. 1.º Veri nominis cognitio non habetur, nisi aliquod attributum vel prædicatum asseratur objecto cognito. Atqui hoc implicat actum iudicii. Ergo cognitio vera essentialiter importat iudicium. Atqui in simplici objecti perceptione vel apprehensione, qualis est sensatio, nullum continetur iudicium. Ergo sensatio non est vere proprieque cognitio. 2.º Ad rationem cognitionis pertinet aliqua immaterialitas vel elevatio supra materiam. Atqui sensatio, utpote quæ operatio materialis seu dependens a materia est, non gaudet immaterialitate. 3.º Proprium cognitionis est posse representare

(1) Vide S. Thomam, lib. 8.º *Physicor.*, lect. 4, paragr. f.

(2) Plura vide, si lubet, de his objectionibus apud P. Lossada, *de anima*, disp. 1, cap. 4, num. 60 seqq. Cfr. Anton. Mayr, *Philos. perip.*, part. 2, num. 451 seqq.

objecta quoque spiritualia et universalia. Atqui sensatione nihil nisi materiale ac singulare representatur. Ergo sensatio non est cognitio, 4.º Si sensatio foret cognitio, aut non differret omnino, aut non nisi accidentaliter ab intellectu.

Raspondeo ad 1.um, *dist.* Major. Cognitio perfectior, *conc.* cognitio qualiscumque, *neg.* Nam cognitio essentialiter in sua latissima notione non importat nisi vitalem intentionalemve imaginem. Quod ergo attributum vel prædicationem aliquod rei cognitæ asseratur, non pertinet ad cognitionis generatim sumptæ, sed ad perfectionis speciei cognitionis essentialitatem.

Ad 2.um *dist.* Major. Ad rationem cognitionis pertinet aliqua immaterialitas, nempe aliqua elevatio specialis supra materiam alibi describenda, cum sermo erit de illius natura, *conc.*; immaterialitas quæ consistat in entitativa spiritualitate, *neg.*, vel *subdist.*: ea pertinet ad rationem cognitionis intellectualis, *conc.*; ad rationem cognitionis generatim sumptæ, *neg.*

Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq.

Ad 3.um *dist.* pariter Major. Proprium est cognitionis generatim sumptæ posse representare objecta spiritualia et universalia, *neg.*; cognitionis cujusdam peculiaris, nempe intellectualis, *conc.* Et *concessa* Minore, *neg.* conseq.

Ad 4.um *neg.* assertum. Cartesiani quidem cum sensationem in homine soli animæ rationali tribuerent, non satis poterant eam ab intellectu essentialiter atque entitative distinguere. Ideoque ne tenerentur brutis intelligenti largiri, debuerunt sensationem quoque veri nominis denegare, illam nempe quæ non sit pura impressio materialis vel motus animalium spirituum, sed cognitio ac vitalis representatio objecti. Verum sensatio, ut mox probabitur, non est operatio solius animæ, sed totius compositi seu organica: quapropter essentialiter discrepat ab intellectu, quæ inorganica est et spiritualis.

ARTICULUS II.

Utrum bruta tum externis tum internis
gaudeant sensibus.

189. Probata generatim brutorum sensibilitate, inquirere restat, quot et qualibus ea prædita sint sensibus. Inde enim ab ipsa Logica monuimus id, quod vel vulgus hominum novit, et alibi accuratius tractandum erit, sensus alios esse externos, alios internos. Externi sunt quinque illi notissimi, visus, auditus, odoratus, gustus et tactus: interni autem quatuor distinguebantur a Scholasticis, sensus communis, imaginatio vel phantasia, æstimativa et memoria. Externi sensus descriptione non egent, interni vero sunt obscuriores. Sensus communis hic non idem sonat, ac communis consensus, sed importat facultatem vel potentiam illam, quæ percipit affectiones sensuum externorum, discernitque alias ab aliis sensationes: imaginatio est potentia representans objectum sensibile in ejus absentia: æstimativa est potentia apprehendens in objectis externorum sensuum rationes quasdam ab illis non perceptas, quas ideo *insensatas* vocant, ac potissimum rationes utilitatis vel convenientiæ et nocuentiæ, amicitia et inimicitia: memoria denique est potentia cognoscens præterita ut jam olim cognita, vel, ut aliis magis placet, potentia cognoscendi objecta æstimativæ in eorum absentia, unde secundum hos auctores perinde se habet memoria respectu objecti æstimativæ, ac imaginatio vel phantasia respectu objectorum sensuum externorum.

Necesse porro non est, nec possibile Philosopho, decernere quinam in quovis genere animalium vigeant sensus: id enim officii pertinet ad Physiologos. Experientia vero vulgaris novit non omnes, qui in homine cernuntur sensus, in omnibus animalibus deprehendi, neque omnes æque perfectos esse vivacesque: nulli tamen etiam ex imperfectioribus generibus videtur deesse tactus et gustus ex externis, ex interioribus vero, sensus communis et æstimativa, ex qua moveatur ad quærenda objecta convenientia et fugienda

Sensus externi
et interni quot.

Quid sensus
communis,
imaginatio,

æstimativa.

Non omnes
in omnibus
animalibus
sensus
vigent.

quomvis
tactus nulli
deest
et gustus et sen-
sus communis
atque
æstimativa.

Animalia
perfectiora
et imperfectiora.

nociva (1). Quamobrem distingui animalia solent in perfectiora et imperfectiora. Perfectiora dicuntur illa, quæ pluribus apta sunt obeundis functionibus, ac proinde præstantiori gaudent organorum apparatu. Nobis itaque sufficiat inquirere, quot et quales insint sensus saltem in perfectioribus belluis. Nec necesse est, ut nunc definiamus, num actus diversi, quos memoravimus, sensus interni procedant a totidem potentiis realiter distinctis, an vero ab una sola.

190. PROPOSITIO. Bruta animantia, saltem perfectiora, præter sensus externos internis quoque sensibus gaudent.

Bruta
animantia,
saltem
perfectiora,
sensus tum
externis.

Prima pars de sensibus externis probatione non indiget: innumera enim suppetunt genera belluarum, canes, equi, feles, boves, aves, etc., quæ sensuum externorum, quos nobis inesse conscientia ipsa testatur, organa habent nostris prorsus similia, iisdemque utuntur, sicut nos, et eadem fere præbent indicia, ex quibus nos colligimus cæteros homines sentire. Nam simili modo aspiciunt, ac nos, aspectuque delectari videntur vel horrere, et visu reguntur ad gradiendum, ad quærenda objecta convenientia et ad omnes pene motus. Idem dicatur de auditu, nam aures convertunt ad sonos, et attendunt, vocem heri norunt, etc. De tactu nihil dicere necesse est, de odoratu, gustu ac tactu: nam odore vehementer perculluntur bruta, sæpeque moventur ad conquirenda objecta vel absentia vel nondum cæteris sensibus pervia, gustus autem in causa est, cur bruta in alios cibos avidissime irruant, alios fastidiant, vel aversentur; tactu demum calorem et frigus persentiscunt, et pro natura objecti tangentis diversimode afficiuntur, nec ullum est animal, quod careat hoc sensu, qui per totum diffusus est organismum. Quamobrem Physiologi non solum sensus animalibus concedunt, sed etiam eosdem, potissimum visum, auditum, adorantum, longe humanis vivaciore in quibusdam belluis esse testantur (2).

(1) Qua de re vide apud Conimbricenses, Rubium, aliosque veteres scriptores, que de sensibus internis disputant.

(2) Vide Henricum Joly, *L'instinct*, chap. 5. Quæ res, quamvis nunc longe accuratius comperta est a recentioribus, non tamen

Secunda pars, de sensibus internis probari potest 1.º eo quod bruta perfectiora cerebro potantur, quod est organæ internæ sensationis, simili modo disposito, atque homo.

2.º Probatur inductione sensuum internorum, quos superius recensuimus. a) Ac primo quidem habent sensum communem. Nam proprium ejus est, discernere inter diversa sensibilia diversorum sensuum; quod quidem fieri debet ab una eademque potentia, eaque ab externis omnibus sensibus diversa. Ab una, inquam eademque potentia, quia potentia, quæ discernit, ac proinde quodammodo judicat inter varia sensibilia, oportet, ut omnia illa cognoscat; nequit enim incognita judicare, vel discernere: a potentia diversa a sensibus externis, quia singuli sensus externi possunt quidem percipere, ac discernere varias species sui proprii sensibilis, puta oculus colorem rubrum et viridem, gustus amarum ac dulce; sed nullus est inter eos, qui possit sensibile proprium alterius diversi sensus percipere. Denique potentia hujusmodi, inter diversa sensibilia discernens, sensibilis est, quia respicit tamquam objectum sensibilia diversorum sensuum externorum, non quidem secundum suam essentiam spectata, sed prout corpus proprium afficiunt (1). Datur ergo sensus aliquis talis, qualem nomine communis sensus intelligunt Scholastici. Atqui eo profecto non caret bruta perfectiora. Pone canem vel equum sapidissimo pastu fruentem, si aculeo pungantur, vel lupi ululatum audiant, vel præsentem cernant hominem, a quo male alias mulctati essent, extemplo videbis, relicto cibo, fugæ se præcipientes dare. Cur ita, nisi quia utramque sensationem simul experti sunt, et primam, quantumvis gratissimam, deserendam sibi esse cognoverunt ad vitandam alteram?

β) Habent secundo imaginationem vel phantasiam. Nam et per loca nota sine errore jumenta pergunt, inquit

veteres Philosophos latuit, apud quos dudum illi celebrabantur versiculi:

Nos aper auditu, lynx visu, simia gustu,
Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.

(1) Vide Aristot. de Anim. lib. 3, cap. 2, text. 144 seqq.; et S. Thom. ib. lect. 3, ubi fusc hæc explicantur; et 1 p. 1, quest. 78, art. 4, ad 2.^{am}

tum internis
prædia
sunt.

comuni sensu,

imaginatione,

S. Augustinus, *et cubilia sua bestiae repetunt, et canes dominorum suorum corpora recognoscunt, et dormientes plerumque immurmurant, et in latratum aliquando erumpunt* (1). Cum autem sensus externi non apprehendant nisi presentia objecta, phaenomena ista explicari nequeunt, nisi admissa potentia quadam sensitiva interna, quae conservet olim perceptorum objectorum imagines, eaque valeat iterum repraesentare.

aestimativa,

γ) **Habent praeterea aestimativam.** Nam agnus matri, relictis caeteris omnibus ovibus, adhæret, ovis lupum venientem vel lulantem fugit, et gallina vulpem atque accipitrem, etiamsi nunquam alias vidisset, aut mali quidpiam experta fuisset. Itemque canis quaerit herbas medicinales, avis paleas colligit ad nidificandum tum, cum tempus advenit procreandi. Atqui in iis aliisque innumeris, quae congeri possent, exemplis, credibile non est aut agnum matri adhærescere, aut ovem lupo vel gallinam vulpe vel accipitre terri, avem denique paleas colligere propter solum colorem vel odorem, aut aliud quodvis sensibile proprium externorum sensuum: siquidem alia sunt innumera objecta simillima secundum colorem, formam corporis et reliquas sensibiles qualitates, quae tamen nullam gignunt in praedictis animantibus ejusmodi affectionem. Ergo fatendum est, ista animalia rationem aliquam aliam, commodi vel incommodi, amicitiae vel inimicitiae, sensibus externis imperviam seu *insensatam*, percepisse, ex cujus apprehensione vel ad convenientis sibi boni prosecutionem vel ad mali fugam pervenerentur, quasi practice judicando alterum sibi convenire, alterum nocere (2). *Animal, inquit Angelicus, non solum movetur propter delectabile et contristabile secundum sensum, quia sic non esset necesse ponere in eo, nisi apprehensionem et retentionem formarum, in quibus sensus delectatur, vel borret;*

(1) S. August., *Contra epistol. Fundamenti*, cap. 17.

(2) Loco aestimativae brutorum ponit S. Thomas in homine *cogitativam*, seu speciem quandam sensus interioris collativam intentionum vel rationum insensatarum particularium, quae propterea vocatur etiam *ratio particularis*. Lege S. Doctorem 1 p., quaest. 78, art. 4; *Quaest. disput.*, quaest. *de Anim.*, art. 13.

sed aliquando fugit, vel quaerit aliqua propter diversas alias commoditates vel utilitates et nocumenta. Sicut ovis fugit lupum non propter indecentiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicum suae naturae: similiter avis colligit paleam, non quia delectat sensum, sed quia utilis est ad nidificandum. Oportet ergo ponere in animali aliquod principium perceptionis hujusmodi intentionum aliud, quam phantasiam, cujus immutatio est a forma sensibili, non autem perceptio hujusmodi intentionum. Et hujusmodi virtus est aestimativa, quae est apprehensiva intentionum, quae per sensum non accipiuntur. Unde Algazel dicit: Aestimativa est virtus apprehendens de sensato, quod non est sensatum, sicut ovis inimicitias lupi. Hoc enim non facit per oculum, sed per aliam virtutem, quae est in brutis hoc, quod est intellectus in hominibus. Sicut enim aliquis cognoscit per intellectum, quod non cognoscit per sensum, licet non cognoscat nisi accipiendo a sensu; ita aestimativa, licet modo inferiori (1).

memoria.

δ) **Habent denique memoriam.** Nam addiscunt vias et loca quaedam repetunt, ut palumbes domum, apes alvearia; alia recognoscunt dominum et benefactores, et injuriarum vel vexationum acceptarum imaginem retinent, fugiuntque loca, in quibus iniuste tractata sunt; alia cantilenas docentur et voces quasdam, unde regi possunt et disciplinae correctionisque quodammodo capaces redduntur. Quae omnia intelligi nequeunt sine memoria olim habitatarum sensationum sive gratarum sive ingratarum, quarum imagines vel species nondum obliteratae bestias ducunt ad hoc vel alio modo agendum. Egregie S. Augustinus (2): *Puto te, inquit, negare non posse, bestias habere memoriam. Nam et nidus post annum revisunt hirundines, et de capellis verissime dictum est:*

(1) S. Thom., *opusc. de potentia animae*, cap. 4.

(2) S. August., *de Music.*, lib. 1, cap. 4, num. 8. Cfr. lib. 10, cap. 1 *Confessionum*. Homo autem, prout docet S. Thomas cum Aristotele, non solum habet memoriam sicut caetera animalia, quasi syllogisticae inquirendo praeteritorum memoriam, secundum individuales intentiones. S. Thom., 1 p., quaest. 78, art. 4. Vide Arist.; et S. Thom. *opusc. de Memoria et Reminiscencia*.

Atque ipsæ memores redeunt in tecta capellæ (1).

Et canis heroeo dominum jam suis hominibus oblitum recognovisse prædicatur (2).

Prob. 3.º a priori cum S. Thoma. Natura non deest in necessariis, tum quia id constat passim experientia, tum quia si natura per se deesset in necessariis, defectus esset in Deum refundendus, nec Deus satis providisse dicendus esset bono et indigentis rerum. Atqui ad vitam animalis perfecti requiritur usus non solum externorum, sed interiorum quoque sensuum. Ergo...

Minor probanda est. Necessitas externorum sensuum manifesta est vel ex propria hominis experientia: bruta enim fere non minus indigent externis sensibus, quam ipse homo. Præterea quamvis non omnes sensus externi sint æque necessarii, omnes tamen plus minus requiruntur ad convenientem statum et bonum animalis, ut consideranti patet. Quod vero spectat internos sensus, animal sæpissime male haberet, nisi omnes sensationes diversaque sensibilia posset inter se comparare, atque invicem discernere, ad quærenda videlicet convenientia, fugienda nociva: eget ergo *communi sensu*. Præterea bruta animantia debent quærere non solum res præsentés, sed etiam distantes, nam non omnia sibi ad vitam alendam necessaria in promptu habent. Ergo necessitas est, ut retinere ac reproducere possint imagines olim perceptarum rerum, quibus ducantur in inquisitione ciborum aliorumque sibi convenientium: id quod ope *imaginatiois* obtinebunt. Deinde nec nidos vel cubilia repetere, nec pullos vel prolem post brevem absentiam recognoscere, nec herum et benefactores agnoscere, nec disciplinæ capacia esse, neque alia id genus bene multa præstare possent sine *memoria*. Denique cum intelligentia careant, ut nunc supponimus, et postea probandum erit, necesse est, ut Deus belluis indiderit aliquam aliam potentiam, quæ defectum ratiocinii, scientiarum, reflexionis atque experimentorum suppleat, respectu eorum, quæ sive in ordine ad propriam vitæ conservationem sive in ordine ad proles propagationem opus sunt brutis

(1) Virg., *Georgicor.*, lib. 3, vers. 316.

(2) Homer., *Odys.*, [vers. 291 seqq.]

animantibus. Ea vocatur *æstimativa*, estque fons innumerabilium industriarum, quas nomine *instinctus* miramur in diversis animalibus: et per ipsam belluæ, quin ulla præcesserit experientia vel etiam rudior disciplina, perceptis objectis quibusdam externorum sensuum, apprehendunt in illis, quid sibi prosit naturaliter, quid noceat, quid naturæ suæ sit amicum, quid inimicum, ac proinde fugiendum. Quæ omnia fuse et egregie declarata lege apud S. Thomam (1).

Accurata vero sensuum omnium istorum ratio non hujus loci est, et ad generalem de cognitione tractationem, in alio volumine instituendam, opportunius videtur nobis amandanda.

190. Objic. 1.º Argumenta nuper allata reapse non probant, præter sensus externos dari alios internos, sed tantum aliquam aliam potentiam, quæ actus quatuor memoratis sensibus attributos eliciat. Quid enim vetat, illam potentiam esse diversam a sensu, puta intellectum?—*Respondeo, neg.* assertum et adjunctam probationem. Obstat enim, ne actus illos altioris ordinis potentiæ adscribamus, primo quod nullus sit in belluis intellectus, ut mox demonstrabitur. Obstat secundo, quia prædicti actus referunt objecta plane singularia et concreta, suntque simillimi aliis, qui in homine per sensus eliciuntur. Sane imaginatio representat in absentia objecta eadem, quæ sensus externi præsentia apprehenderunt: memoria hæc eadem recognoscit ut olim percepta: sensus communis habet pro objecto sensibilia diversorum sensuum, refertque organicas proprii corporis affectiones. Atqui nihil est in his omnibus, quod sensitivæ facultatis conditionem excedat. Frustra ergo fingeretur altior excellentiorve potentia propter solas ejusmodi funciones. Major potest esse difficultas relate ad æstimativam, quæ occultiores subtilioresque rationes ac cæteris impervias facultatibus apprehendit. Verum si res attente perpendatur, neque hic video necessitatem altioris potentiæ: siquidem æstimativa refert non rationem abstractam et universalem utilitatis vel documenti, amicitie vel inimicitie, etc., sed tantummodo

Quædam
difficultates
solvantur.

(1) 1 p. quest. 78, art. 4; *Quest. disput.*, quest. de *Anim.* art. 13; opusc. de *Potentiis*, cap. 4.

apprehendit hoc objectum *hic* et *nunc* præsens, utile vel perniciosum, amicum vel inimicum, etc. Cur autem sensus, qui potest apprehendere hoc coloratum tamquam jucundum v. g. vel injucundum, nequeat etiam apprehendere tamquam amicum sibi vel inimicum?

Objic. 2.º Intelligi nequit, quo pacto æstimatorum suum cognoscat objectum. Ergo non est admittenda.

Respond., trans. antec., *neg.* conseq. Semper enim distinguenda est quæstio facti et quæstio modi ac naturæ: sæpeque factum constat experientia ipsa, quin tamen modus vel natura cognosci valeat, prout passim accidit in *Physiologia* cæterisque scientiis. Cæterum ad explicandum modum variæ proponuntur hypotheses. Alii contenti sunt solis speciebus impressis sensuum externorum, existimantque, posita visione v. g. vel auditione, etc., certorum objectorum, nihil aliud requiri ad actum æstimatorum. Quam sententiam alii fulcire et confirmare nituntur ex perfectione facultatis æstimatorum: cum enim hic sensus longe perfectior sit, quam sensus externi; nihil mirum est, inquiunt, si ex iisdem coloris, soni, etc., speciebus, visus nihil nisi colores et figuram, auditus nisi sonos percipiat, æstimatorum vero alias subtiliores rationes attingat. Alii ponunt species peculiare, *insensatas*, quarum causa efficiens variæ explicatur. Alii namque illas productas volunt ab externis sensationibus, alii ab objectis simul cum sensationibus; alii ad Deum recurrunt, ut PP. Salas et Arriaga (1). Nec desunt, qui sensum quemdam agentem, instar intellectus agentis, invehant, qui species pro actibus sensuum et externorum et internorum eliciendis producant. Alii denique malunt in brutis agnoscere species objectorum ad actum æstimatorum determinantium naturaliter infusas, quæ, quamvis generatim quasi sopitæ maneant, ad præsentiam tamen hujusmodi objectorum excitentur et ad cognitionem rationum insensatarum commodi vel incommodi, etc., permoveant, fere sicut species rememorative vel ad præsentiam objecti olim percepti vel ex associatione aliarum similium specierum ad actum memoriæ determinant: quæ

(1) Apud P. Sebastianum Izquierdo, *Pharus scientiarum*, disp. 1, quæst. 2, num. 148. Vide Arriaga, *de Anim.* disp. 5, sect. 5; et *Physic.* disp. 8, sect. 6.

sententia valde probabilis est. Alii denique malunt, ab externis sensationibus produci novas species ad actus sive æstimatorum sive aliorum sensuum internorum. Verum hæc, quorum sola expositio satis rei difficultatem demonstrat, nunc inuisse sufficiat, alibi, si necesse sit, uberius explicanda (1).

Objic. 3.º Nulla est in brutis æstimatorum necessitas. Nam ratio amicitiae vel inimicitiae, commodi vel incommodi, quæ pertinere dicitur ad æstimatorum apprehensionem, vel reluctet in objecto jam prius ab animali percepto, ut cum canis apprehendit tamquam inimicum puerum, a quo alias sæpe fuste percussus fuerat, vel in objecto, quod nunquam alias sub aspectum ejusdem ceciderit. Si prius, ad explicandum horrorem et fugam animalis sufficit imaginatio et memoria præterite percussio; sin alterum, necesse non est fingere novum sensum, apprehendentem rationem commodi vel incommodi, unde cupiditas et prosecutio illius vel aversio et fuga excitetur; nam ad rem explicandam sufficit sympathia vel antipathia naturalis, «vi cujus, cognitis externis accidentibus quorundam objectorum, statim appetitus ea refugit vel ambit, quamvis nullum inde commodum expectet, aut damnum timeat: quemadmodum quidam homines exhorrescunt ad conspectum cadaveris aut alieni vulneris, unde nullum sibi malum imminere concipiunt» (2); vel certe dici omnino potest, ex sola externa sensatione objecti, *solo naturæ instinctu, absque ulla alia cognitione ovem v. g. abhorrere a lupo* (3).

(1) Cfr. interea Suarez (*de Anim.* lib. 3, cap. 9), Anton. Rubius (*de anima*, lib. 3, cap. 3, tract. *de sensib. internis*, quæst. ultim. num. 179 seqq.), Rhodus (*Philos. perip.* lib. 2, disp. 17, quæst. 6, sect. 3, paragr. 2), Sylvester Mauri (*Quæst. disp.* lib. 4, quæst. 49), Lossada (*de Anim.* disp. 5, cap. 4, num. 106 seqq.), Mayr (*Philos. perip.* part. 4, num. 812 et 813), Joann. a S. Thom. (*de Anim.* quæst. 8, art. 4), Soares lusitan (*de Anim.*, tract. 7, disp. 1, sect. 1, paragr. 14), Izquierdo (loc. nuper cit.), etc.

(2) Apud Lossada (*de Anim.* disp. 5, cap. 4, num. 104): et hæc est sententia Mastrii (*de Anim.* disp. 5, quæst. 8, art. 2, num. 258, 266) et aliorum.

(3) Ita Pontius (*de Anim.* disp. 8, quæst. 10). Non tamen omnes Scotistæ rejiciunt æstimatorum; eam enim discrete agnoscit cum suis speciebus insensatis Claudius Frassen, tertia part. *Physic.* disput. 3.^a, sect. 3.^a arte. 3, *de sensibus internis*.

Resp. neg. assert., et probation. quoad alteram partem. Recursus vero ad sympathiam vel antipathiam naturalem ansam præberet ad denegandam brutis omnem prorsus cognitionem aliorum interiorum, immo et exteriorum, sensuum: eodem enim jure, quo adversarii negant æstimativæ omnem cognitionem motusque varios, ad præsentiam certorum objectorum, quorum nulla prius experientia præcesserat, elicitos, ad sympathiam vel antipathiam naturalem revocant, posset cartesianus motus omnes etiam illos, qui memoriam, imaginationem vel externam sensationem consequuntur in brutis, sin minus actioni mechanicæ objectorum, sympathiæ saltem vel antipathiæ attribuere, exclusa penitus cognitione atque appetitione. Sicut ergo motus externam sensationem consequentes ratio nequit explicare, nisi admissa cognitione aliqua; ita phenomena illa peculiararia, quæ sub æstimativæ dominium cadere docuimus, longe convenientius declarantur supposita cognitione rationum quarundam insensatarum, ex qua excitetur appetitus animalis, certosque membrorum motus et actiones imperet.

Objic. 4.º Si motus, qui æstimativæ vulgo attribuuntur, procederent reapse a cognitione rationum quarundam insensatarum, asserendum quoque brutis esset iudicium aliquod. Atqui iudicium est actus intellectus. Ergo nisi velimus intellectum illis largiri, neganda quoque est cognitio, qualis consuevit nomine æstimativæ intelligi. Præterea si memoriam haberent, deberent cognoscere tempus; proprium siquidem est memoriæ res præteritas apprehendere, prout jam diu perceptas. Atqui cognitio temporis arguit intelligentiam. Ergo vel neganda brutis memoria, vel concedenda etiam intelligentia.

Respondeo ad primum, *dist.* Major. Brutis asserendum esset iudicium formale, *neg.*; virtuale et implicitum, *conc.*; ejusmodi enim iudicium etiam externis sensibus competit.

Et *contradistincta* Minore, *neg.* conseq.

Ad alterum, *dist.* Major. Si bruta memoriam haberent, deberent cognoscere ipsam rationem temporis abstractam, *neg.*; deberent cognoscere tempus in concreto seu hoc concretum, rem hanc alias cum certa affectione grata vel ingrata perceptam, *conc.* Et *contradist.* Minore, *neg.* conseq. Sicut

enim sensus potest percipere objectum hic et nunc præsens, ac certo modo bene vel male afficiens, cur non potest sensus hanc ipsam sensationem postea reproducere ad præsentiam ejusdem rei vel alius similis?

Objic. 5.º Potentiæ, prout alibi fuse probatum est, specificantur, et distinguuntur per sua objecta. Atqui objecta sensuum interiorum tandem sunt eadem objecta exteriorum. Ergo.

Neg. Minor. Nam objecta sensuum exteriorum sunt qualitates quædam peculiare, singulæ singulis propriæ: illæ vero omnes et quidem sub aliquo peculiari respectu spectant ad internos, nempe ad imaginationem pertinent sensibilia etiam absentia, ad memoriam eadem prout olim percepta, ad sensum communem prout diversimode subiectum efficientia, ad æstimativam prout convenientia vel nociva, amica vel inimica. Atqui ejusmodi varietates constituunt diversam cognoscibilitatem in objectis exteriorum sensuum. Ergo negari nequit objecta sensuum interiorum et exteriorum diversas rationes formales et cognoscibilitates præ se ferre.

Instabis. Saltem æstimativa et sensus communis videntur objecto non discrepare: siquidem respiciunt illud sub ratione boni vel mali.—*Resp. neg.* assert. Nam sensus communis quidem respicit objectum ut jucundum et delectabile vel molestum, sed æstimativa non respicit sub hac ratione, ut expresse monet S. Thomas in loco superius laudato, sed ut utile, commodum vel incommodum, amicum vel inimicum naturæ suæ. Cæterum quamvis quis evinceret idem prorsus esse objectum æstimativæ, ac sensus communis, vel aliorum interiorum sensuum, re vera stabilitam a nobis propositionem non everteret: non enim contendimus nunc statuere *realem* distinctionem quatuor sensuum interiorum, sed tantum quatuor genera diversorum actuum, præscindendo ab hoc, quod eliciantur a totidem distinctis potentiis vel ab una dumtaxat, quæ est alibi opportunius tractanda controversia.